

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

M. Fabii Quintiliani Institutionum Oratoriarum Libri Duodecim

Summa diligentia ad fidem vetustissimorum codicum recogniti ac restituti

Quintilianus, Marcus Fabius

Lugd. Batav. ; Roterodami, 1665

Cap. XVI. An utilis sit rhetorice.

urn:nbn:de:hbz:466:1-12945

omnes quidem persequi, nec attinet, nec possum: cum primum quoddam (ut arbitror) studium circa scriptores artium extiterit, nihil eisdem verbis quæ prior aliquis occupasset, finiendi: quæ ambitio procul aberit à me. Dicam enim non utique quæ invenero, sed quæ placebunt: sicut hoc, *rhetoricen esse bene dicendi scientiam*: cum reperto quod est optimum, qui quærit aliud, pejus velit. His approbatis, simul manifestum est illud quoque, quem finem, vel quid summum & ultimum habeat rhetorice, quod *ἄλθ* dicitur, ad quod omnis ars tendit: nam si est ipsa bene dicendi scientia, finis ejus & summum est bene dicere.

¹ *Vel quid summum & ultimum.*] Hoc adiecit ut distingueret ambiguitatem. *causam finalem, de qua nunc agit. Idem.*
 nam & finis significat finitionem &

C A P. XVI.

An utilis sit rhetorice.

SEquitur quæstio, an utilis ¹ *rhetorice*. Nam quidam vehementer in eam invehi solent: &, quod sit indignissimum, ² in accusationem orationis utuntur orandi viribus: *Eloquentiam esse quæ pœnis eripiat scelestos, cujus fraude damnentur interim boni: consilia ducantur in pejus: nec seditiones modo turbæque populares, sed bella etiam ³ inexpugnabilia excitentur: cujus denique tum maxime sit usus, cum pro falsis contra veritatem valet.* ⁴ Nam & Socrati objiciunt comici, *docere eum quomodo pejorem causam meliorem faciat*: & ⁵ contra Tisiam & Gorgiam

Quæ rhetoricæ insunt tractat, quæstionemque qualitatibus proponit: ac improbat quorundam sententiis, statuit nihil esse sermone homini utilius à deo datum. Turneb.

¹ *Rhetorice.*] Ut Picus Mirandula adversus Hermolaum.

² *In accusationem orationis utuntur orandi viribus.*] Sic Cicero libro primo de Oratore ait Platonem in Gorgia in oratoribus irridendis sese maximum

oratore præstitisse. hæc quæstio tractatur à Cicerone libro primo de Oratore, & libro primo de Inventione. Turneb.

³ *Inexpugnabilia.*] Inexpugnabilia.

⁴ *Nam & Socrati.*] Aristophanes in Nebulis objicit Socrati, quod inferiorem causam polliceretur se facere superiorem: quæ fuit arrogans etiam professio sophistarum, ut docet Cicero in Bruto. Turneb.

⁵ *Contra Tisiam.*] Locus supra positus est

giam similia dicit polliceri Plato. Et his adjiciunt exempla Græcorum Romanorumque, ¹ & enumerant qui pernicioſa non ſingulis tantum, ſed rebus etiam publicis uſi eloquentia turbaverint civitatum ſtatus, vel everterint: eoque & ² Lacedæmoniorum civitate expulſam: ³ & Athenis quoque, ⁴ ubi actor *move*re affectus vetabatur, velut reciſam orandi poteſtatem. Quo quidem modo nec duces erunt utiles, nec magiſtratus, nec medicina, nec ipſa denique ſapientia. Nam & dux ⁵ Flaminius, & Gracchi Saturnini ⁶ Glauciæ magiſtratus, & in medicis venena, & in iis qui philoſophorum nomine male utuntur, graviffima nonnunquam flagitia deprehenſa ſunt. Cibos aſpernemur, attulerunt ſæpe valetudinis cauſſas. Nunquam tecta ſubeamus, ſuper habitantes aliquando procumbunt. Non fabricetur militi gladius, poteſt uti eodem ferro latro. Quis neſcit ignes, aquas, ſine quibus nulla ſit vita, & (ne terrenis immorer) Solem Lunamque præcipua ſiderum, aliquando etiam nocere? Num igitur negabitur deformem Pyrrhi pacem ⁷ cæcus ille ⁸ Appius dicendi viribus diremiſſe?

rus ex Phædro. De Socrate notum eſt ex Nubibus Ariſtophanis. Græci autem hoc ita dicunt, ἡ ἴστω λόγον κρείττω ποιεῖν. *Camerar.*

¹ *Et enumerant qui pernicioſa, &c.*] Sic apud Ciceronem libro primo de Oratore Scævola malos oratores permultos enumerat, ut pernicioſam doceat eloquentiam. *Turneb.*

² *Lacedæmoniorum civitate expulſam.*] Præſcripſit tamen Lycurgus, ut Spartani pueri honeſtam orationem docerentur, ſed tamen brevem. *Idem.*

³ *Et Athenis quoque.*] Hoc fiebat poſtiſſimum in Areopago: quod inſtitutum eſt ob judicium Phrynes meretricis, quæ miſeratione judicium evaſit. *Idem.*

⁴ *Ubi actor move*re.] Athenæus 13. Abſoluta Phryna, ſcitum factum eſt, ne cui dicenti pro altero, miſeratione

uti liceret, neve reum aut ream in judicio aſpici fas eſſet. *Camerar.*

⁵ *Flaminius.*] Flaminius conſul ad Thraſimenum lacum victus ab Hannibate, inſignes pop. Rom. copias perdidit. Liv. dec. 3. lib. 2. *Turneb.*

⁶ *Glauciæ.*] Glaucia, ut inquit Cicero in Bruto, homo pernicioſus, ex infimis ſordibus ad præturam pervenit, conſulque factus eſſet, niſi cum Saturnino interfectus fuiſſet. *Idem.*

⁷ *Cæcus ille Appius.*] Pyrrhus rex Epirotarum, militaris diſciplinæ peritiſſimus, in Italiam trajecit cum exercitu, multisque detrimentis pop. Rom. affecit, conditioneſque pacis demum iniquas obtulit, quibus Patres aſſentiebantur: Appius tamen Claudius oratione ſua Patribus diſſuaſit. *Idem.*

⁸ *Appius.*] Hiſtoriam annotavit Florus ex 13. lib. Livii. *Camerar.*

se? Aut non divina M. Tullii eloquentia & contra ¹ leges Agrarias popularis fuit? ² & Catilinæ fregit audaciam? & supplicationes, qui maximus honor victoribus bello ducibus datur, in toga meruit? Nonne perterritos militum animos frequenter à metu revocat orator? & tot pugnandi pericula ineuntibus, laudem vita potiore esse persuadet? Neque vero me Lacedæmonii atque Athenienses magis moverint, quam pop. Romanus, apud quem summa semper ³ oratoribus dignitas fuit. ⁴ Equidem nec urbium conditores reor aliter effecturos fuisse, ut vaga illa multitudo coiret in populos, nisi docta voce commota: nec legum repertores sine summa vi orandi consecutos, ut se ipsi homines ad servitutem juris adstringerent. Quin ipsa vitæ præcepta, etiam si natura sunt honesta, plus tamen ad formandas mentes valent quoties pulchritudinem rerum claritas orationis illuminat. Quare etiam si in utranque partem valent arma facundiæ, *non tamen est æquum id haberi malum, quo bene uti licet.* ⁵ Verum hæc apud eos fortasse quarantur, qui summam rhetorices ad persuadendi vim retulerunt. Si vero est *bene dicendi scientia*, quem nos finem sequimur, ut sit *orator* in primis *vir bonus*: utilem certe eam esse confitendum est. ⁶ Et hercle deus ille princeps parens rerum,

¹ *Leges Agrarias.*] Servilius Rullus trib. pleb. legem tulit de agris populo dividendis, coloniisque deducendis. eam legem Cicero consul dissuasit. Plin. lib. 7. cap. 30. Turnebus.

² *Et Catilinæ fregit audaciam.*] Nam Ciceroni in Senatu respondere non ausus est Catilinæ, ut docet Cicero in Bruto. *Idem.*

³ *Oratoribus dignitas fuit.*] Cicero testatur, post imperatores maximam obtinuisse dignitatem oratores Romæ, eorumque majorem fuisse gloriam quam jurisconsultorum. *Idem.*

⁴ *Equidem nec urbium conditores.*] Hoc sumptum est ex libro primo de inventione, ubi Cicero *eloquentiæ principium*

urbium conditoribus tribuit. *Idem.* *Equidem.*] L. tamen Crassus censor magistratos dicendi sustulit. Cicero 3. de orat. & Suet. de claris rhetorib.

⁵ *Verum hæc.*] Ex constitutione superioris dogmatis exceptionem ducit, quæ summovet objectionem adversariorum, & *eloquentiæ præstantiam* laudat. Turneb.

⁶ *Et hercle.*] Galenus quoque in proreptico ad bonas artes, scribit hominem sermone magis à brutis differre quam ratione, cum rationis quadante nus exortia non sint, quod dicere videtur Fabius. estque hic locus ex Cicero ne sumptus. *Idem.*

1 Nam

rerum, fabricatorque mundi, nullo magis hominem separavit à cæteris, quæ quidem mortalia essent, animalibus, quam *dicendi facultate*.¹ Nam corpora quidem magnitudine, viribus, firmitate, patientia, velocitate præstantiora in illis mutis, videmus eadem minus egere acquisita extrinsecus opis. Nam & ingredi citius, & pasci, & transire aquas citra docentem natura ipsa sciunt. Et pleraque contra frigus ex suo corpore vestiuntur, & arma his ingenta quædam, & ex obvio fere victus: circa quæ omnia multis hominibus labor est. Rationem igitur nobis præcipuam dedit, ejusque nos socios esse cum diis immortalibus voluit.² Sed ipsa ratio neque tam nos juvaret, neque tam esset in nobis manifesta, nisi quæ concepissemus mente, promere etiam loquendo possemus: quod magis deesse cæteris animalibus, quam intellectum & cogitationem quandam videmus. Nam & moliri cubilia, & nidos texere, & educare fœtus, & excludere, quin etiam reponere in hyemem alimenta, opera quædam nobis inimitabilia, qualia sunt cerarum & mellis, efficere, nonnullius fortasse rationis est: sed quia carent sermone quæ id faciunt,³ *muta* atque *irrationabilia* vocantur. Denique homines quibus negata vox est, quantum adjuvat animus ille cœlestis.⁴ Quare si nihil à diis oratione melius accepimus, quid tam dignum cultu ac labore ducamus, aut⁵ in quo malimus præstare hominibus, quam quo ipsi homines cæteris animalibus præstant? Eo quidem magis, quod nulla in parte plenius labor gratiam

¹ *Nam corpora quidem, &c.*] Ideo Epicurus dicebat *omnia fortuna facta esse, hominique naturam fuisse novercam, belluis benignam parentem*: quod refutat Lactantius in libello de opificio Dei. *Idem.*

² *Sed ipsa ratio.*] Donavit nos Deus *ratione*, ideoque etiam *sermone*, ne ratio nostra inclusa torpesceret. *Idem.*

³ *Muta atque irrationabilia.*] Videtur allusisse ad etymologiam verbi græci. nam *ἄλογον* non solum significat irra-

tionale, verum etiam *mutum*. aut sensus est, animalia non prorsus esse irrationabilia, sed quia sermone carent, idcirco & *muta* & *irrationabilia* vocari. *Idem.*

⁴ *Quare si nihil, &c.*] Hanc sententiam est mutuatus à Cicerone Fabius. sic enim ille loquitur libro primo de Orat. de Inventione. *Idem.*

⁵ *In quo malimus præstare hominibus.*] Vid. Cicer. lib. 1. Offic. ut & Sidonium lib. 4. Epist. 17.

gratiam refert. Id adeo manifestum erit, si cogitaverimus, unde, & quousque jam provecta sit orandi facultas, & adhuc augeri potest. Nam ut omittam, *defendere amicos, regere consilium senatum, populum, exercitum in quæ velit ducere, quam sit utile, conveniatque bono viro*: nonne pulchrum vel hoc ipsum est, ex communi intellectu, verbisque quibus utuntur omnes, tantum assequi laudis & gloriæ, ut non loqui & orare, sed quod Pericli contigit, *fulgurare ac tonare* videaris?

I *Fulgurare ac tonare videaris?*] Cic. Orat. ex Aristophane.

C A P. XVII.

An rhetorice sit ars.

FINIS non erit, si expatiari parte in hac, & indulgere ¹⁸ voluptati velim. Transeamus igitur ad eam quæstionem quæ sequitur, *an rhetorice ars sit*. Quod quidem adeo ex iis qui præcepta dicendi tradiderunt, nemo dubitavit, ut etiam ipsis liberorum titulis testatum sit scriptos eos *de arte rhetorica*: ² Cicero vero etiam quæ *rhetorice* vocetur esse artificiosam eloquentiam dicat. Quod non oratores tantum vindicarunt, ut studiis aliquid suis præstitisse videantur: sed cum his philosophi & ³ Stoici & Peripatetici plerique consentiunt. Ac me dubitasse confiteor, an hanc partem quæstionis tractandam putarem. nam quis est adeo non ab eruditione modo, sed à sensu remotus hominis, ut fabricandi quidem,

Hanc quæstionem appellant dialectici, *qualis sit*: quæ tractanda est post quæstionem, *An sit*, & *Quid sit*, ac si naturam esset secutus Fabius, non connectendi commoditatem, hoc caput superiori præposuisset: quanquam hoc caput à superiori imperite est divulgatum. *Turneb.*

I *An rhetorice ars sit.*] Hac de re disputatur apud Ciceronem ab Antonio & Crasso libro primo de Oratore. *Idem.*

² *Cicero verb.*] Cicero libro primo de Inventionem ait civilis rationis partem esse artificiosam eloquentiam, quam *rhetoricam* vocant. *Idem.*

³ *Stoici & Peripatetici.*] Principes Stoicorum de *rhetorica* scripserunt, ut Zeno, Chrysippus, Cleanthes, Diogenes. principes item Peripateticorum, ut Aristoteles, Theophrastus, Critolaus, qui testantur *rhetoricam esse artem*. *Idem.*

L

I *Materie*